

O. W. Andersson berättar varvsminnen

Landstingets och stadsfullmäktiges ordförande, f. rektorn vid Yrkesskolan och Centrala verkstadsskolan i Karlskrona, O. W. Andersson, arbetade i »yngre dar» på Örlogsvarvet. Vällilligt berättar han här några minnen från den tid, då han var varvsarbetare.

Efter min hemkomst från Stockholm, där jag hamnat efter storstrejken 1909, började jag min första anställning på örlogsvarvet 1910. Det var vid mindepartementet jag arbetade ett par år, men trivdes ej riktigt bra, varför jag slutade. — Nästa arbetsplats blev Galvaniseringsfabriken, och här var jag anställd som verktygsmakare till i början av 1915. Denna fabrik, som samma år nedlade sin verksamhet, var belägen vid Bredgatan.

Efter en kortare anställning vid en liten motorverkstad i staden började jag på örlogsvarvets torpeddepartement och anledningen härtill var att en verkmästare från denna verkstad erbjöd mig anställning som svarvare. På »torpeden» var jag kvar till 1930 men hade dessförinnan ledighet vid olika tillfällen på grund av att jag tjänstgjorde som t. f. rektor vid Lärlings- och Yrkesskolorna.

När jag hade arbetat på torpedverk-

staden ungefär en vecka kom verkstadsingenjören fram till mig vid svarven och undrade vad jag var för en människa. Det hade nämligen upptäckts att jag inte hade inställt mig till mobiliseringen 1914. Då han inte visste anledningen härtill, bad jag att få förklara mig. Det skulle göras uppe hos varvschefen, fick jag besked om. Det var ord och inga visor, men detta var jag beredd på — och även beredd att sluta jobbet, om det passade mig. Var inte heller så särskilt angelägen att arbeta på varvet, men det var klen med arbetstillfällena inom privatindustrin just då. Det var ju krigstillstånd ute i världen och det var bra att ha en anställning som var något så när trygg. Nåja, jag gick upp till varvschefen och förklarade anledningen, som i korthet är följande:

Jag gjorde min värnplikt vid kustartilleriet redan 1907, aderton år gammal,

och utmönstrade från regementet vid midsommartiden. Repetitionsövningen avklarades 1908. Som tidigare nämnts var jag anställd på mindepartementet under en kortare tid 1910. Det komplicerade det hela, för i och med att jag hade varit anställd där, överfördes jag till Flottan i stationstjänst. De, som blev överförda dit, kallades i regel inte ut vid första mobiliseringen. Vid mobiliseringen 1914, då jag var anställd på Galvaniseringsfabriken, fick vi så många beställningar av kokkärl m. m. att levereras till Flottan, att jag tills vidare blev befriad från inställning till militärtjänst. Vi tillverkade bl. a. dödsbrickor i massor och dessa fick jag order att dela ut till de inkallade varje kväll på Drottninggatan, där militären var uppställd. Jag fick på grund av mitt arbete frisedel och den behöll jag givetvis när jag slutade på Galvaniseringsfabriken 1915. För övrigt vill jag poängtera, att jag såg många inkallade kamrater som gick och drev på gatorna och inte visste vad de skulle göra. I min ungdoms enfald tyckte jag inte det var någon mening att anmäla mig, när de inte ens kunde ta hand om de som redan var inmobiliserade. När jag sedan fick anställning på torpedverkstaden stod det ingenting i min bevärbok om att jag hade varit mobiliserad.

Efter denna min förklaring och när jag lagt fram min frisedel, som visade att jag var befriad från mobilisering tills vidare, avskrevs ärendet. Det väckte naturligtvis ett väldigt uppseende på torpeddepartementet, att jag fått anställning där och inte hade så att säga riktigt klara papper beträffande militärtjänstgöringen.

Anställningsvillkoren var annorlunda då mot nu och det fanns en del bestämmelser som inte passade in i min upp-

fattning om människans rättigheter. På den tiden var jag rätt mycket engagerad i arbetarrörelsen och var ute och höll föredrag, bl. a. på första maj. När jag begärde att få permission nämnda dag sade man mig att det inte beviljades några ledigheter. Om man var borta från arbetet utan tillstånd blev det straff, och flera av mina kamrater tog den risken och fick »Stumholmen», som det hette. De fick gå i patrull mellan Stumholmen och varvet morgon, middag och kväll i ungefär 8 dagar. Det skulle jag också ha fått — jag hade nämligen åtagit mig att första-maj-tala ute i länet och jag höll på min rätt att som fri människa få hålla föredrag och vara ledig när jag hade skäl härtill. Efter mycket om och men fick jag det beskedet, att för denna gång skulle man tillåta mig denna ledighet eftersom jag hade åtagit mig att hålla föredrag. Varje första maj under många år framåt höll jag tal och begärde då i regel 3 à 4 dagars ledighet för »enskilda angelägenheter». På det viset kunde jag bli fri första maj — den ingick i mina begärda permissionsdagar.

Under min lärlingstid arbetade jag 12 timmar om dagen, men jag tror det var 10 timmar 1915, då jag för andra gången började på varvet. Åtta-timmarsdagen genomfördes generellt 1918 och varvet var bland de första industrier som erhöll denna arbetstid. Den kortare arbetstiden kompenserades med betalning, men den privata verkstadsindustrin hade en konflikt 1920, som kallades för kompensationskonflikten. Detta på grund av att Verkstadsföreningen inte ville gå med på någon lönekomensation för den minskade arbetstiden. Semester, som vi på varvet också fick bland de första, var 4 dagar vill jag minnas.

År 1918 utbröt en politisk konflikt i Finland, som slutade med revolution och inbördeskrig. Det som tilldrog sig där väckte givetvis väldigt uppseende och naturligtvis var det både sanna och osanna saker som skrevs i tidningarna om händelserna i detta land. Vid den tidpunkten kom chefen för departementet en dag ut till mig på verkstaden och var mycket upprörd och menade att jag hade någonting med finska inbördeskriget att göra. Han började att skälla på socialister och anarkister och undrade om även vi här i Sverige skulle göra revolution. Jag skrattade lite och sade till honom bl. a. att det inte var personerna, som man ville komma åt, utan det var det rådande systemet man ville ha bort. Då drog han i sina galoner och sade: »Nej, det är de här ni vill ha bort». Jag sade till honom: »Slit inte bort galonerna för min skull. Jag traktar inte på något sätt efter dem». Detta var en av de händelser som inträffade under denna tid och som jag minns alldeles särskilt väl. Man ville påskina att vi socialdemokrater samarbetade med de revolutionära i Finland.

Vi hade en arbetskamrat på torpeddepartementet, som numera är välbeställd grosshandlare. Han var ingen särskilt framstående arbetare, han skötte sitt jobb naturligtvis, men var inte så särskilt noggrann. Han gick ibland omkring med en lapp på ryggen där det stod »Elsa». Det fanns många historier om denne arbetare och hans fästmö Elsa. Trevlig var han och tog allting på skoj, men en dag gick hans skämt så långt att han blev avskedad. Han hade varit oförskämd mot verkmästaren, påstod man. Avskedet tog han också lätt och reste till Olofström. Där utbröt lock-out och han kom i konflikt med en arbetsledare och »klämde» honom på

skallen. Han kom så småningom till Stockholm för att söka arbete. Verkstadsföreningen hade på den tiden ett register över arbetare, som var s. k. »röda», och där var han prickad som olämplig. Han var alltså avstängd från sådana arbetsplatser, som sorterade under verkstadsföreningen. — När jag sedan själv vid ett tillfälle såg efter i detta register var även jag prickad. Orsaken till detta var att jag, under den tid jag arbetade vid Galvaniseringsfabriken, organiserade de anställda därstädes. — Denne man, som jag tidigare talade om, fick inte något som helst arbete i Sverige. Han reste då till Paris och tog jobb. Han kom emellertid efter kriget tillbaka till Sverige och hade med sig en fransk flicka, som han gifte sig med. Hans franska fru hade statspapper, och dessa gav pengar och han startade en affär som sedermera utvecklades till en firma med mycket stor omfattning i mellersta Sverige. Han blev en av torpedverkstadens mera omtalade personer och har det mycket välbeställt numera.

På den tiden hade vi inte FCPF. Detta förbund fanns ej utan tillkom först under mina senare år på varvet. Tidigare arbetade den s. k. varvsarbetareföreningen, men det blev inget effektivt fackföreningsarbete. Det var äldre arbetare, som skötte denna organisation. Varvsarbetareföreningen gjorde naturligtvis en del försök att få bättre förhållanden beträffande löner, arbetstider, hygien m. m., men hur det lyckades kan lämnas därhän. Vi som kom »utifrån» fortsatte vårt medlemskap i metallarbetareförbundet, vilket inte sågs med så blida ögon när FCPF hade bildats. FCPF tillhörde inte landsorganisationen och detta var en av anledningarna till att vi inte gick ifrån vårt förbund. Det beklagliga inträffade emellertid att det var

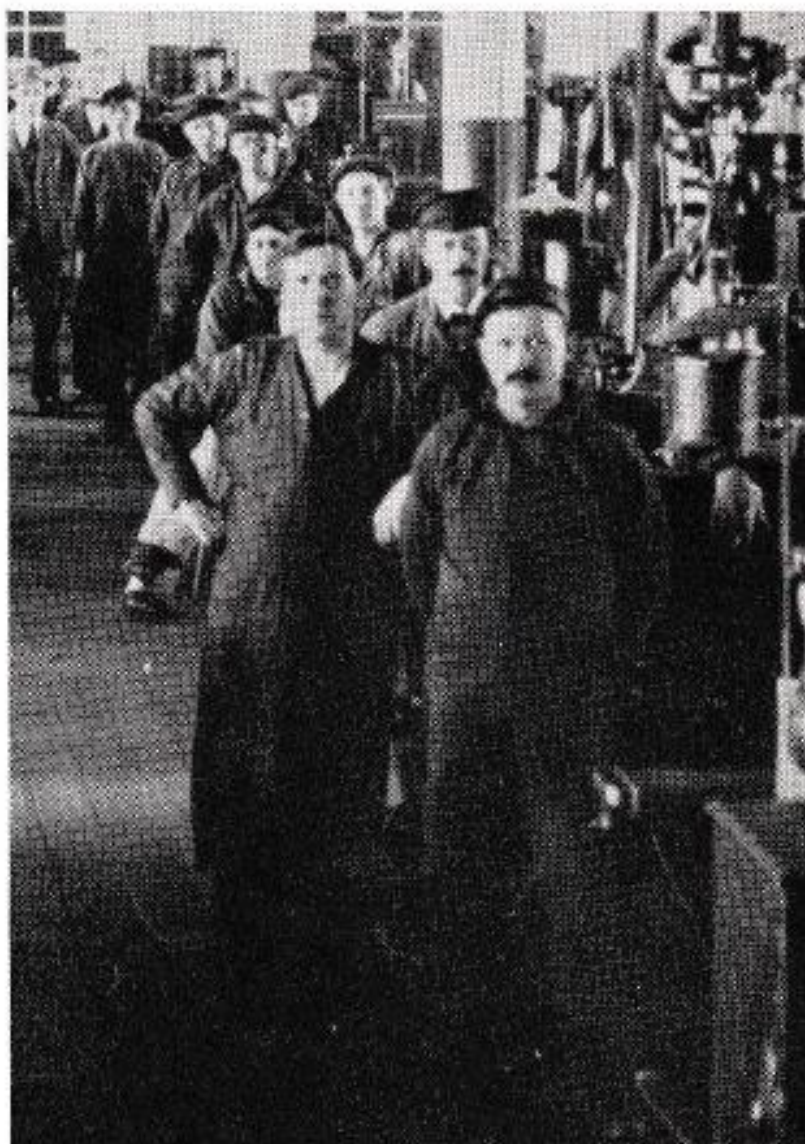
några medlemmar inom FCPF:s avdelning som vid strejken 1928 hade en del konstiga idéer. Det var så att varvsledningen vid konfliktutbrottet meddelade att på torpedverkstaden hade man inte någon konflikt med metallarbetareförbundet. Vem som helst borde förstå att det var ett sätt från arbetsledningens sida att försöka att splittra arbetarna på varvet — inte minst oss på »torpeden». Vi kom givetvis att solidera oss med de strejkande, men skulle i alla fall »vakta» när strejken bröt ut. Man skulle se om vi metallare skulle bli strejkbrytare. Vi tog det från den humoristiska sidan men blev förargade, när vi märkte, att några av dem som var aggressivast i agitationen mot oss varit strejkbrytare under storstrejken 1909.

Gamle Dahlström tillhörde dem som trodde sig kunna göra någonting när det gällde varvsarbetareföreningen. Han utförde en hel del arbete som inte precis skadade men inte heller blev så mycket av. När det inte finns kraft bakom, kan det aldrig bli några resultat. Så var det i detta fall. Jag kommer ihåg ett par arbetare till som låg i selen och arbetade inom föreningslivet. Bl. a. Olausson, som vistades i Stockholm en lång tid och deltog i någon större utredning. Vad den utmynnade i det vet jag inte och troligen blev det ej heller några synbara resultat av den. En plåtslagare som hette Hjalmar Olsson var en av dem som med kraft deltog i fackföreningsarbetet. Han var till åldern kommen och när det blev mera radikala linjer drog han sig tillbaka. Det fanns naturligtvis många flera som aktivt deltog i arbetet och en som hette Alexandersson minns jag som en mycket arbetsam och intresserad fackföreningsman.

Jag var själv med i varvsarbetareför-

eningen. Alla uppvaktningar skulle göras hos varvschefen och jag minns en gång att även amiral Dyrsén var nere från marinförvaltningen. Det var sannerligen inte så lätt att komma tills tals med dessa herrar. Vi hade ju olika inställningar beträffande arbetare och arbetarnas rättigheter, men det känner vi ju alla till att arbetarrörelsen har haft en utvecklingsgång, som på sina håll har varit ganska besvärlig. Det gick inte att gå till arbetsledningen om det var fråga om löneförändringar o. dyl. utan sådana frågor skulle varvschefen klara av. Vid det tillfälle, som jag nämnde, fick vi t. o. m. förhandla med amiral Dyrsén. Huruvida vi kom till något resultat det lämnar jag därhän; vi lättade i

Torpedverkstaden 1918. O. W. Andersson t. v. i förgrunden.

varje fall på våra samveten, och ett är säkert, att vi gjorde vad vi kunde.

Det var ganska vanligt på verkstäderna att det snusades. Jag kände en ung man på torpeddepartementet, som på sin fritid uppträdde mycket fint och elegant, han är numera en välbeställd industriidkare i Amerika. Han snusade väldigt mycket, och jag var förvånad över detta, då jag inte tyckte, att det passade denne unge man som privat uppträdde så elegant och visade sig vara synnerligen intelligent. Han var för övrigt släkt med Fabian Månsson.

Orsaken till att så många snusade berodde naturligtvis på att man inte fick röka på arbetsplatsen. Trots stränga straff är det klart att det smygröktes, men det var en del som började att snusa i stället för att röka och det kunde man ju inte göra någonting åt. Svårt var det för oss, som ville värna om bättre hygien och trivsel på arbetsplatsen. Min maskin vid denna tid stod vid en trappa och det var en arbetare som varje gång han hade varit nere och hämtat verktyg från förrådet kastade iväg en snusblaska i min spånbox. Jag blev förargad och uppmanade honom att han skulle låta bli de där dumheterna. Snuset förorsakade ibland otrevligheter och det fanns de som slängde ifrån sig snus både på tak och väggar. Det var inte så bra, när man ville att arbetsledningens skulle måla och hålla snyggt. Vi hade en tjänsteman vid torpedverkstaden som hade lite egendomliga uppfattningar om andras ekonomi. När man fick en bra avlöning, som kunde hända ibland när man hållit på i månader och arbetat, att det i avlöningsasken låg en lapp, där det stod skrivet: »Ni har fått så bra avlöning i dag, så låna mig hundra kronor». Man blev lite förvånad över att en tjänsteman som satt och

sysslade med pengarna gjorde på det sättet. Jag gick in till honom och sade att han skulle låta bli det där. Han slutade emellertid inte utan en annan gång skrev han t. o. m. en längre epistel och begärde att få låna ännu större belopp. Men då gick vi in till kassakontoret och sade till uppbörds mannen att han skulle förbjuda honom att begära lån av arbetarna. Vid en undersökning framkom det sedan att han även innehållit örespengar för flera år tillbaka. Osolidariska arbetare fanns det också. En arbetare hade av någon anledning blivit uppsagd från sin anställning. Han gick upp till verkstadsingenjören och bad att få tillbaka sin anställning. Han sade att om han fick papper på att han fick börja igen, så skulle han tala om vilka det var som stal material från varvet. Inom fackföreningen — metall, där vederbörande var medlem, hade vi tagit upp hans fall och vi begärde att få underhandla med verkstadsingenjören. Då talade denne om för oss att om vi visste vad det var för en herre, så skulle vi aldrig komma och be att få förhandla om honom. Han hade bevis på vad mannen sagt om sina arbetskamrater; han fick också stanna utanför varvsmuren.

Under konflikten 1928 hade vi en händelse som väckte ett visst uppseende. Det var ett s. k. attentat i »Gröna Gången». Där exploderade någonting i en fönsterpost i ett hus där en av de tjänstgörande officerarna bodde. Den natten hade jag tillsammans med några kamrater suttit på dåvarande Blekinge Folkblads redaktion och räknat röstsedlar till ett val inom arbetarrörelsen, och jag kom inte hem förrän framemot trettiden på natten. När jag kommer hem går min fru och gråter och undrar vad jag hade gjort. Polisen hade behagat att ringa vid tvåtiden på natten och hållit

förhör med henne om mina förehavanden de närmaste dagarna. Polisen ville syfta till att jag hade haft någonting med »attentatet» att göra . Jag gick upp till polisen och hotade att anmäla dem för deras tilltag, men de bestred naturligtvis att de hade ringt hem till min fru. Detektiva polisen hade, enligt uppgift, reda på vem som låg bakom detta

»attentat» — men de fick aldrig officiellt tala om det. —

Jag har naturligtvis många flera minnen från min varvstid, men det sagda får vara nog för denna gång. Mycket har hänt sedan jag arbetade på varvet och en hel del har förändrats till det bättre för de anställda, vilket vi givetvis alla ska vara glada och tacksamma för.

O.W. Andersson biografi

Carl Oscar Wilhelm Andersson föddes som utomäktenskaplig son till Anna Charlotta Andersson den 22 juni 1888 och dog 1964 i Karlskrona.

Vid 15 blev han lärling hos en smed i Kalvhagen. Arbetstiden var 11,5 timmar om dagen och lönen tre kronor i veckan. Han avlade sitt gesällprov, därefter blev det militärtjänstgöring vid Kustartilleriet och engagemang i fackföreningen. På grund av storstrejken 1909 miste han sitt arbete hos smidesmästaren. Så småningom anställdes han på varvet, engagerade sig i politiken allt mer och blev en av stadens mest inflytelserika politiker. Sin mest viktiga insats gjorde han som rektor för Centrala verkstadsskolan, som han byggde upp och ledde efter egna principer.

OW:s stuga efter flytten från Timmermansgatan till Wämöparken 1954